

East of Ukraine as a basic display of woman civil-political activity in the conditions of modern transformation changes of country.

Keywords: volunteer motion, volunteer, woman-volunteer, charity, womanish volunteer help, Ukrainian womanish volunteer motion, civil-political activity of women.

УДК 321.01 (1-83) : 316.422

Шановал К. І.

ПРОБЛЕМНИЙ КОНТЕКСТ ОСНОВНОГО ЗАВДАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТРАНЗИТНОЇ КРАЇНИ

Статтю пронизує думка про специфіку політичної модернізації транзитної країни (якою є й сьогоденна Україна). Сама по собі та специфіка вбачається у двох пунктах. По-перше, в необхідності припинити процес «політизування суспільства зверху», – бо це об'єктивно може звестись до нової його тоталітаризації, що викличе нові «майданові відповіді знизу. По-друге, всю політико-модернізаційну справу слід розпочинати з модерної реформації політичної сфери суспільного життя людей. Виклади вказаної думки – предмети окремих мікро-дослідницьких публікацій авторки.

Ключові слова: політична модернізація, політична трансформація, реформаційний ризик, транзитне суспільство.

Усі політичні людності – країни і суспільства, на шляху реалізації свого розвитку, як правило, проходять стадіально-еволюційний процес із трьох (основних) своєрідних ланок, – 1) первинний поштовх до розвитку, 2) революційно-реформаційні зміни, 3) різноманітні та різновидові трансформації на цивілізаційному шляху тощо. Істотні зміни в житті людей, окремих народів та їхніх спільнот відбуваються в координатах «зміст – форма – результат», а гегелівська «міра якості» досягнутого ефекту проходження ними вказаних стадіальних змін визначається феноменом «модернізація» (фр. *moderne, modernizer* – осучаснення, удосконалення, довершення). Процес просування трансформаційними стадіями та якісною мірою змін й може бути названим модернізаційним процесом.

Поняття «модернізація» впроваджено до наукового обігу на початку 50-х років ХХ ст. одночасно в англійській та французькій науковій літературі (А. Дж. Тойнбі, К. Левін, С. Ліпсет, С. Верба, Д. Аптер та ін.). У вітчизняній науковій літературі найбільш вдале визначення поняття модернізації дав В.П. Горбатенко (1999 р.). У найзагальнішому сенсі – це «процес набуття менш розвиненими суспільствами низки рис, характерних для більш розвинених суспільств...» [4, с. 12]. У відношенні до внутрішньополітичних умов окремо взятих країн/суспільств суто політичну модернізацію вчений характеризує як «практичне втілення елементів раціоналізації влади і політичної бюрократії шляхом органічного зростання здатності політичної системи постійно й успішно адаптуватись до нових зразків соціальних цілей; диференціацію структури політичної сфери, орієнтовану на ... ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від політичної влади й забезпечення його групової та індивідуальної участі в політичному житті...» [4, с. 25].

Оскільки процес модернізації торкається усіх сфер життя та галузей життєдіяльності суспільства, – її, наразі, й можна назвати *соціальною модернізацією*. Основна ж мета нашої статті – виявити специфіку протікання не соціальної, а суто політичної модернізації, – того типу змін, які, здебільшого, стосуються політичної сфери умовно взятого до аналізу суспільства. Саме в політичній сфері, підкреслює В.М. Тімашова (2017 р.), й «робиться політика» та саме в реформаційний спосіб «здійснюється цивілізаційна модернізація будь-якої країни» [9, с. 28-29].

Політична модернізація є необхідною та невід'ємною умовою переходу до моделі сучасного демократичного суспільства, особливо в контексті так званого «транзитного переходу». В останні два десятиліття «транзитивна проблема» зазнала досить чітку смислову

диференціацію, торкаючись тут рівня розвитку трьох груп країн, – 1) високорозвинених, 2) середньо розвинених, 3) слаборозвинених. Навіть високорозвинені США потребують перманентної модернізації, аби ж, як зазначав Б.Х. Обама (2010 р.), країна «не ставала дедалі політично поляризованою та дедалі менш політично стабільною, – ...внаслідок чого людей ситуація примушувала б звертати свій гнів і злість одне на одного» [6, с. 173].

Теоретично цілком підставно можна дійти висновку: навіть країни, які перебувають в процесі політичної модернізації, а також ті, які знаходяться на початку шляху еволюційних/революційних перетворень, – усі вони можуть стикатися з низкою проблем і ризиків потрійного характеру, – а) *гносеологічного* (щодо то є сама по собі «політична модернізація?»), б) *практично-реалізаційного* (яким саме чином може здійснюватись політична модернізація взагалі?) та в) *логіко-процесного* (з чого саме слід розпочинати політичну модернізацію саме у транзитній країні?).

У пізнавальних підвалинах усіх трьох вимірів зустрічаємось із буденним феноменом «знаю/не знаю (що то є таке)» та «вмію/не вмію (займатися цією справою)». Даний стан суспільної свідомості (який «практично» стосується і владних верхів, і пересічних громадян) І. О. Воронов називає «усвідомленим незнанням» [2, с. 62]: мовляв, «це мене/нас не обходить...». До чого це може звестися в суспільстві яке знаходиться в процесі модернізаційних змін? Найпевніше за все, – до деградації і «верхів», і «низів». Т. К. Пояркова нагадує: щось подібне вже відбувалося в Радянському Союзі другої половини 1980-х років, коли «суспільство робило вигляд, що працює, а влада робила вигляд, що керує» [8, с. 203].

Подібні імітації «змін на краще» та «проекції умоглядного успішного розвитку» поступово впроваджуються і в моделі соціально-політичного розвитку сучасної України. Основну причину тому ми вбачаємо в запущеній системі викладання соціально-політичних дисциплін у вищій школі, у відсутності в країні мережі політичної просвіти народних мас, а також у напівзабутій системній роботі з політико-професійного гарту кадрів політичної еліти, які йдуть «на керівну роботу» в політичну сферу. У підсумку маємо наступну картину: вироблена на сьогодні концепція політичної модернізації виявляється «ні до чого» ні масам, ні елітам, ні правлячому політикуму, – усіх задовольняють псевдо ідеологічні «вироби» медіа спеціалістів – політичні технології, рейтингові схеми, тощо, які заповнили простір ЗМІ-ЗМК та Інтернет простір.

Найдивніша річ виявилася в тому, що підміна теорії псевдоідеологією не є новиною навіть для високорозвинених країн. Один з прикладів О. В. Бабкіна «віднайшла» у США, – в неоконсервативній колізії, коли «теорія не зумовлює практику, а ... ідеологія слугує лише своєрідним виправданням [офіційного] політичного курсу» [1, с. 39]. Коли ж мова пішла про політичний правлінсько/управлінський курс, – це *вже точно йдеться про політичну сферу суспільства*. Тут псевдотеорії (псевдоідеології) неприпустимі, а до політичної модернізації цілої країни з дилетантським підходом точно не можна й приступатися.

Дослідницький сюжет статті повертає нас до теоретично багатой концепції політичної модернізації із арсеналу американського консерватизму (неоконсерватизму). В колі фахівців Девіда Е. Адаптера прийнято вважати засновником першого варіанту концепції політичної модернізації. У книзі «Політична модернізація» (1965 р.) він найперше спрямував свою концепцію саме до політичної сфери слаборозвинених та середньо розвинених суспільств. Вперше було підкреслено, що основне завдання концепції політичної модернізації названих суспільств полягає у сприянні «позитивному розвитку демократичних механізмів правління/управління суспільними справами, названих суспільств, за зразком західних демократій» [5, с. 87]. Не буде зайвим нагадати, що й сьогодні Україна прагне того саме.

На викладеному проблемному тлі самовизначилася можливість зосередитись на визначені «*модернізаційного трикутника*», в координатах якого може бути реалізовано абстрактно взяту модель досліджуваної проблеми: спроба постановки питання *про модернізацію політичної сфери сучасного транзитного українського суспільства*. Свою модель базуємо на лінійній тріаді:

1) *Політичні об'єкти*, які обов'язково мають бути (в якійсь перспективі) модернізованими на сучасному рівні. Це – інститути та інші структурні елементи політичної сфери; політичні відносини в кадровому середовищі політичної сфери; політична ідеологія очільників владних інстанцій політичної сфери тощо.

2) *Суб'єкт-фактори*, які мають практично реалізовувати Концепцію політичної модернізації політичної сфери українського суспільства. Це – головні колективні інститути політичної сфери: політична держава, політичні партії, деякі (конструктивно-патріотично налаштовані) неформальні організації, рухи, групи тощо. Щодо останніх німецькі дослідники В. Меркель і А. Круасан роблять незвичну для нас заувагу: будучи «неполітичними акторами», вони й не зобов'язані займатися справами політичної сфери, а тому від них можна чекати лишень «дій на підсилення офіційного курсу» правлячого політикуму. Якщо подібної взаємодії формальних і неформальних акторів не відбудеться, – «у підсумку не матимемо й політичної модернізації, а імітаційного переходу до якоїсь політико-дефектної демократії» [7, с. 247].

3) *Теоретико-методологічний інструментарій* реалізації модернізаційної мети в координатах реально існуючої в сучасному українському суспільстві політичної сфери. Сьогодні можна лише апіорі твердити про те, що в структурі інструментарію та в логіці його роботи є кілька моментів новизни, – новизни не чисто авторської, а запозиченої в «купно» проаналізованої в нещодавно випущеному монографічному виданні [9, розд. I]. Методологічне дослідження даної статті ґрунтується на неоінституціональному підході до дослідження політичних інститутів та відносин в середині них на шляху модернізаційних перетворень, спроба виявлення нових тенденцій у співвідношеннях інституційних, ідеологічних секторів та взаємовідносин в політичній сфері тощо; та крос-темпоральне порівняння для динамічного дослідження змін в процесі модернізації українського суспільства. Застосування в дослідницькому аналізі запропонованого методологічного інструментарію, має звестися до визначення субієрархії цінностей у відносинах модернізації, з одного боку, та «реформи», «трансформації» й «модифікації» – з іншого боку, тощо.

Чи мають якісь шанси на успіх запропоновані модельні розмисли та пропозиції? Хто та що, взагалі, може стати на перетин позитивно спрямованому курсу? Про можливість проведення модернізаційних перетворень «чисто» не може йти мови – бо ж сама досліджувана проблема в реаліях (українських і світових) побутує в мережі протиріч, негативів і ризиків.

Однією з проблем на шляху успішної модернізації є подолання деструктивної поведінки псевдо опозиційних, відкрито деструктивних еліт та кволе здійснення самою владою адміністративної реформи. В сучасній Україні «партійно-елітарний патерналізм» динамічно збагатився нормами олігархічного правління, що дозволяє йому відкрито використовувати владу в інтересах окремих кланів, груп впливу. Здійснюється напівкримінальне і кримінальне зрощення політичної, економічної, фінансової і правоохоронної еліт, які обслуговують інтереси одна одної, створюючи могутні латентно приховані об'єднання. Розпочате з літа 2016 р. масове електронне декларування прибутків/статків саме еліт зірвало вуаль: в країні здавна відбувається масштабне розкрадання державного і громадського майна, а хабарництво, протекціонізм, непотизм стали нормою функціонування владних структур. Тому політична еліта, дискредитуючи себе, дискредитує цілі і завдання демократичного розвитку й об'єктивно стає гальмом такого розвитку. Подальше збереження розриву між елітою і масами є не лише неприпустимим, а й соціально небезпечним й, відповідно, потребує здійснення не тільки адміністративної, а, головню, політичної реформи – головної передумови успішної політичної модернізації.

Відсутність зворотного зв'язку між владою і суспільством є однією з проблем, яка впливає на результати політико-модернізаційних змін. Недоступність зворотного зв'язку, а також тягучість діалогу «влада – населення» веде до втрати громадянами можливості бути почутими в процесі прийняття владними структурами модернізаційних політичних рішень. Зрештою, це може призвести до невідповідності процесу модернізації суспільним потребам

та політичним реаліям, а також до віддалення владних структур від поставлених завдань модернізації, уникнення ними суспільного контролю.

Основним змістом політичної модернізації в Україні повинна бути демократизація суспільного й політичного життя, а модель політичної модернізації має визначатися владними структурами, за дотичною участю науковців, які об'єктивно репрезентують громадянське суспільство. Сьогодні – у системі взаємозв'язків – слід вести мову й про так звану «демократичну модернізацію», що спирається на традицію і поважає ментальність конкретного народу. В. І. Парлюк цей синтез позначає терміном «поміркована модернізація», яка забезпечує рух вперед, але «рух не хаотичний і стрибкоподібний, а стабільний і упевнений» [7, с. 51].

Майже аналогічні проблеми й ризики спостерігаємо й у політичному досвіді досить просунутих західних країн. Поряд з суспільним незнанням та спротивом консервативно налаштованої частини населення й політичної опозиції, можна виділити й так звану «відносну деривацію», – як проблему, що виникає саме в процесі політичної модернізації. Це відлуння ідеї про те, що політичний порядок підтримується в тій мірі, в якій в її рамках люди забезпечені засобами, що дозволяють їм працювати для досягнення своїх устремлінь. Напруженість виникає тоді, коли група починає вбачати розрив між своїми прагненнями і доступними їй засобами.

Повчальний щодо цього приклад наводить Дж. Дейвіс. Він звернув увагу на те, що протягом всієї політичної історії людства можна неодноразово зустріти приклади наявності економічного занепаду та збідності країн, народ яких не поставав проти владних структур, а скоріше виявляв терплячість до наявного становища. Дж. Дейвіс зазначає, що політичний протест і сама революція найімовірніше відбуваються тоді, коли в умовах життя людей відбувається покращення. Чому? Тому, що, коли життєвий рівень починає зростати, тоді зростає й рівень сподівань людей, зростають також народні вимоги до якості політичних рішень легітимної влади.

Як показує вже вітчизняний політичний досвід, – якщо ж після цього процес поліпшення фактичних умов життя сповільнюється, – тоді «через крах своїх сподівань люди починають проявляти схильність до повстання» [3, с. 583]. Тобто, поява напруги в суспільстві та протестних настроїв пов'язані, перш за все, не тільки з матеріальним становищем людини, а й з невідповідністю між життєвими реаліями та очікуваними результатами діяльності владних структур. В контексті модернізаційних змін деривація може виникати й тоді, коли запроваджені зміни відбуваються не прогнозованими темпами, а стихійно та навмання, а також при невідповідності проголошених завдань з отриманими результатами. Таким себе проявив уже вітчизняний досвід на етапі політичного транзиту «між двома Майданами».

Логіка розміщення політичної сфери в контекстах співвідношення її з іншими сферами, механіка її реформування (як основного способу модернізації самої політичної сфери), теоретичні, практичні, ідеологічні та інші вихідні питання – предмет окремих наступних наших публікацій.

Використана література:

1. Бабкіна О. В. Політичні ідеї представників консерватизму та неоконсерватизму [Текст] // Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: Підручник / У 2-х томах. – Том 2: Методологічний підхід / За заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2017. – С. 36–60. – 535 с.
2. Воронов І. О. Демократичний транзит: людський вимір політики [Текст] / І. О. Воронов. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
3. Гіденс Е. Соціологія [Текст] / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іваненко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.

4. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть. Монографія [Текст] / В. П. Горбатенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 240 с.
5. Кривошеїн В. В. Політичні ідеї представників постсистемних підходів до аналізу макроролітики [Текст] // Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: Підручник / У 2-х томах. – Том 2: Методологічний підхід / За заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2016. – С. 84-105. – 516 с.
6. Обама Барак. Дерзость надежды: Мысли о возрождении американской мечты [Текст] / Пер. с англ. Т. Камышиковой, А. Митрофанова. – СПб.: Издательская Группа «Азбука-классика», 2010. – 416 с.
7. Парлюк В. І. Політична модернізація в Україні: основні напрями вирішення проблем [Текст] / В. І. Парлюк // Політичний менеджмент, 2013. – №1–2 (57–58). – С. 52-60.
8. Пояркова Т. К. Кризовий синдром модернізації незалежної України: причини виникнення та засоби подолання: Монографія [Текст] / Т. К. Пояркова. – Суми: Університетська книга, 2015. – 351 с.
9. Тімашова В. М. Політична сфера транзитного суспільства: стан розробки проблеми та еволюційні тенденції: Монографія [Текст] / В. М. Тімашова. – К.: Друкарський двір Олега Федорова, 2017. – 360 с.

Шаповал К. И. Предварительные размышления о «проблемном контексте» основной задачи политической модернизации транзитной страны

Статью пронзает мысль о специфике политической модернизации транзитной страны (каковой является и сегодняшняя Украина). Сама по себе и специфика видится в двух пунктах. Во-первых, в необходимости остановить процесс «политизации общества сверху», – потому что это объективно может подняться к новой его тоталитаризации, что вызовет новые «майданы ответы снизу». Во-вторых, всю политико-модернизационное дело следует начинать с современной реформации политической сферы общественной жизни людей. Нарративно-текстовые изложения указанной мысли - предметы отдельных микро-исследовательских публикаций автора.

Ключевые слова: политическая модернизация, политическая трансформация, реформационный риск, транзитное общество.

Shapoval K. Preliminary Measures On The «Problem Context» Of The Basic Task Of Political Modernization Of Transit Country

The article penetrate the idea of the specificity of the political modernization of the transit country (which is the present Ukraine). By itself, the specifics are seen in two standpoints. Firstly, in the need to stop the process of «politicization of society from above» - because it can objectively be reduced to a new totalitarianization of it, which will cause new «maidan answers from below». Secondly, the entire policy-modernization issue should start with the modernization of the political sphere of social life of people. Narrative text outlines of this thought are subjects of individual author's micro-research publications.

Keywords: political modernization, political transformation, reformation risk, transit society.